

Zajištění a průzkum podzemních prostor kostela Panny Marie Sněžné před výstavbou metra

DANA STEHLÍKOVÁ

Chrám Panny Marie Sněžné, který se do dějin husitské Prahy zapsal jako její první novoměstské centrum, se v uplynulých pěti letech opět stal středem pozornosti. Tentokrát se jím zabývala řada odborníků různých profesí od geologů a stavbařů až po archeology a historiky umění.

Projektantům trati IB pražského metra připadl na Novém Městě nesnadný úkol řešit dopravní situaci mezi Václavským náměstím, Příkopy a Národní třídou tak, aby odlehčili prostředkům městské hromadné dopravy a umožnili plynulý přestup na metro trasy A. Proto byla zvolena stanice Můstek. Její umístění předpokládalo, že dojde ke křížení tunelů tras A a B, hloubkově ražených. Již ve stanici Muzeum došlo ke křížení tras A a C, ale nebylo zdaleka tak náročné, protože linka C tam byla vedena přímo pod povrchem, zatímco na Můstku všechny tunely obou tras musí procházet skalním podložím. Obtíže tu působila i značná hloubka ražení staničního tunelu (kolem 40 metrů), srovnatelná s pracovními podmínkami v hlubinných dolech. Předpoklad dalších nesnází dávala složitá geologická situace, ověřená již při předchozí stavbě metra. Podloží tu tvoří černošedé jílovité břidlice dobrotivské, které jsou značně zvětřalé a drolivé. Překrývají je náplavy maninské terasy ze zvodnělých šterkopísků o mocnosti do 14 metrů, s častými tektonickými poruchami a puklinami směrem k tzv. pražskému zlomu; dále jsou násypy a navážky o síle kolem 5 metrů. Svou špatnou soudržností vytvářejí nebezpečí závalů.¹

Velmi problematickým se zdál být vliv účinků ražby na hustou síť historické zástavby a začlenění výstupů z metra do mikrorajónu Jungmannova náměstí. Rozsáhlý staniční vestibul s více eskalátorovými výstupy byl již v projektové přípravě postupně posouván a problémy jeho umístění diskutovány za účasti památkových orgánů.

Nejzávažnější z hlediska ochrany památkových objektů se jevila kolize s budovou kostela Panny Marie Sněžné. Přesto z důvodů geologických, stavebních a provozně dopravních musel být vestibul stanice umístěn do jeho těsné blízkosti.

Architektura a statický stav kostela vzbuzovaly obavy hned z několika důvodů. Jakékoliv seismické změny v podloží způsobené ražbou tunelu se ihned šíří do všech směrů a na povrchu se zesilují úměrně s výškou stavby. Chrám Panny Marie Sněžné má chór ze všech pražských kostelů nejvyšší – 33 metrů k hlavní římse. Navíc jeho klenba není původní. Byla založena na pobožené gotické konstrukci při opravách kostela počátkem 17. století. Tato valená cihlová klenba s výsečemi je plošší a těžší než původní klenba žebrová, a proto neúměrně zatěžuje nosné články, které jsou poměrně subtilní.

Oproti těmto obavám bylo nedávno při stavbě metra pod vídeňským dómem sv. Štěpána ověřeno, že pilíře a opěráky složené z pískovcových bloků při pohybu pruží mnohem více než smíšené nebo lomové zdivo². Konstrukce svatoštěpánského dómu však je staticky dostatečně pevná, protože po náletu z roku 1945 prošla generální opravou³. Oproti tomu gotická konstrukce pražského kostela byla při přestavbě opravena špatně, ve zdivu západního pole proti kruchtě je dodnes patrná trhlina. Zdivo je tvořeno lomovým opukovým kamenem o síle jen 140 cm.

Projekt na zajištění kostela před nepříznivými účinky stavby metra vypracoval Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Původní návrh předpokládal pouze zpevnění základů a podzákladů kostela cementovou injektážní směsí. Proti tomu památkové orgány namítaly, že vstřikování směsi do základů by znehodnotilo téměř dva metry silné násypy, v nichž jsou uvnitř stavby ukryty spodní části přípor a sedilí, zvenčí pak bohaté kulturní vrstvy s četnými hroby a fragmenty náhrobních desek. Proto byl návrh zajišťovacích prací pozměněn. Zahrnoval pak dvojí zásahy: injektáž zdiva v soklu severní obvodové zdi chrámu cementovou směsí a stažení pilířů v příčné ose chrámu ocelovými táhly ve výšce 17 metrů.

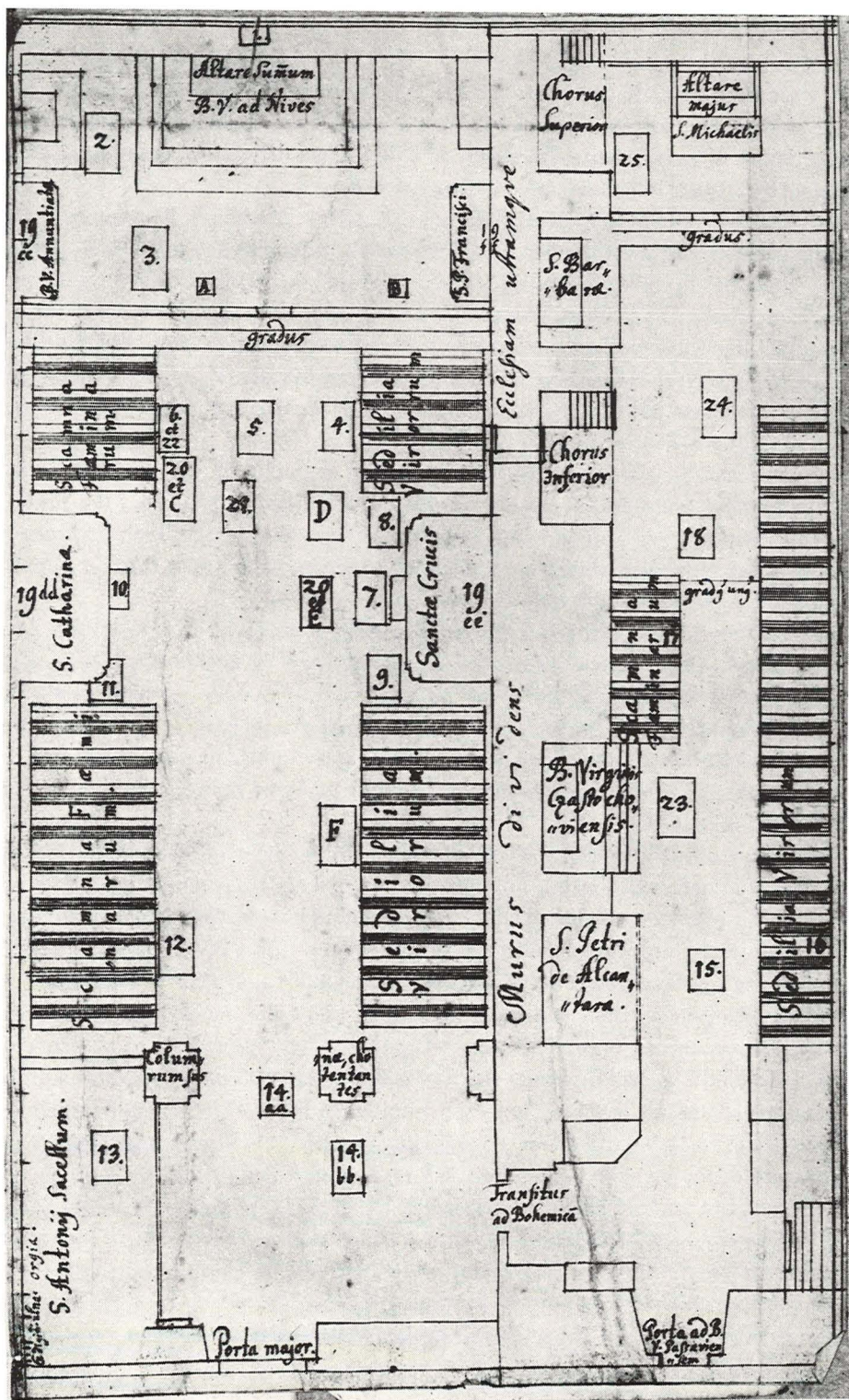
Pro tyto účely bylo třeba ověřit a upřesnit lokalizaci podzemních prostor kostela Panny Marie Sněžné. Průzkum provádělo Pražské středisko od června do září 1980⁴.

Uvnitř kostela a v přiléhající jižní kapli, které jsou ve františkánských pramenech pokládány za jeden prostor, je v podlaze 29 hrobek kryto kamennými deskami, další tři hrobky jsou údajně pod postranními oltáři. Podle podrobných inventárních záznamů františkánů byla většina hrobek zřízena již v letech 1636–1640 a obsazena během druhé poloviny 17. století⁵. Nepřesný soupis jejich vlastníků otiskl Severín Vrbčanský ve františkánské kronice *Nucleus Minoriticus*, vydané v Praze v polovině 18. století. Opravený seznam hrobek uveřejnil teprve Zdeněk Kolowrat roku 1929⁶.

Dále byla podle archívních zpráv roku 1636 zřízena v presbytáři za hlavním oltářem řeholní krypta sv. Kříže, již schválil papež Kliment VIII. dekretem teprve roku 1638⁷. Podle Františka Ekerta byla z kostela přístupná schodištěm, které kryla kamenná deska v dlaždicové podlaze těsně za menzou. Podle archívních dokladů v ní bylo v letech 1636–1784 pohřbeno několik desítek minoritů, v deseti rodinných hrobkách šlechta a měšťané⁸. Před rokem 1929 byla krypta zrušena, zasypána a vchod překryt novou litou podlahou. 17. 6. 1980 ověřila sonda v podlaze asi 2,5 metru hluboký prostor (schodiště?), zasypaný jen zběžně hlinou a pískem.

Kromě toho byly ve dnech 10. 6. až 28. 7. 1980 otevřeny tři hrobky uvnitř kostela, zdokumentován jejich obsah a vyzvednuty vzorky textilu a kování. Ze sedmi hrobek, ohrožených zamýšlenými injektážemi severní části kostela, byly k průzkumu vybrány tři, které se daly otevřít nejsnadněji pomocí kovových kruhů.

Hrobka č. 12 východně od pilíře kruchtě byla zkoumána jako první. Její popraskaný náhrobník z červeného mramoru se během otvírání rozlomil. Odkryl cihlami zděný prázdný

prostor o rozměrech 120×87 cm a hloubce 245 cm. Stejně velké byly i další hrobky. Tento hrob si dal zřídit roku 1636 staroměstský měšťan a pekař Jakub Schöbel a byl do něho pohřben roku 1671⁹. V první třetině 18. století už byla hrobka dána k dispozici konventu; následující pohřby a jejich likvidace zaznamenány nejsou.

Dále byly otevřeny dvě hrobky před oltářem sv. Kateřiny. Hrobka č. 10, situovaná přímo v ose oltáře, náleží hrabatům Mitrovským z Mitrovic, z nichž je doložen jen pohřeb Bernarda Vratislava. Otevřená hrobka obsahovala jen dvě celé dubové rakve s ostatky. Pozůstatky rakve při jižní stěně nebyly identifikovatelné. Při severní stěně jsou patrné ostatky ženy v hedvábných šatech kávové barvy s krajkou a hedvábnou rouškou přes tvář. Rozklížená rakev z dubových fošen byla opatřena železnými kovanými drždaly. V omítce východní stěny hrobky jsou ryté nápisy „IHS“ s křížem nad písmenem H a „MRA“ s obloučkem nad písmenem R (zkratka jména Panny Marie).

Poslední otevíraná hrobka je františkány označována čísly 6 a 22 a je větrákem ve stěně propojená s hrobkou sousední. Z ostatků ve dvou rakvích lze rozeznat jen víko rakve při severní stěně s temperovou malbou lebky, esovitě vlnovky s letopočtem 1680. Pod ním byla uložena žena v šatech ze světlehnědého hedvábného rypsu s nabíranými rukávy sepnutými řadou knoflíčků, s mašlemi a koženým límcem.¹⁰

Zakladatelem této hrobky byl Jiří Vratislav Mitrovský z Mitrovic, pán na Litni a Zochovicích, zemřelý roku 1639. Kromě něho zde měl být pohřben Václav starší z Mitrovic, označovaný jako pán na Všeradicích, královský rada, apoštolský syndikus konventu P. Marie Sněžné a patron řádu. Místo v hrobce si roku 1644 zaplatil pro sebe, svou manželku Chrysaldu, rozenou Bechyňskou z Lažan a její matku. Další zápisy dokládají pohřeb Johanny, hraběnky z Bubna dne 7. 3. 1675 a přenesení ostatků ministra české řádové provincie minoritů Jiřího Jeřábka k roku 1702¹¹.

Všechny dosud uvedené pohřby náleží až době barokní, neméně pozoruhodná a navíc málo probádaná je doba středověku, kdy tato místa teprve začínala sloužit jako pohřebiště.

Z dochovaných pramenů nevíme, zda bylo karmelitánům k založení kláštera roku 1347 darováno místo pusté, nebo obydlené. Pozemek označovaný „Na písku“ ležel v osídleném území, sevřený ze severu a jihozápadu vidlicí cest. Z nich alespoň počátek kouřimské cesty v ose pozdějšího Koňského trhu osídlen byl¹². Na jihu s klášterem sousedil Újezd sv. Martina, jehož domy jsou zmiňovány roku 1332, kdy je kapitula vyšehradská prodala; některé z nich vznikly ve 13. století¹³. Západní hranici tvořil příkop staroměstské hradby, jehož okolí bylo osídlováno pravděpodobně dříve, než je písemně doloženo, tedy ve třetí čtvrtině 14. století¹⁴.

Zmínky o území vlastního kláštera až do poloviny 14. století chybějí. Nesrovnalosti v místním označení ze druhé poloviny 14. století však mohou o předchozí historii nepřímo vypovídat. Místopisná literatura se shoduje v názoru, že klášterní kostel byl ze tří stran obklopen hřbitovem (ze severu, západu a východu). Jediný V. V. Tomek se pozastavil nad tím, že hřbitov byl „neobyčejně rozsáhlým“, ale vzápětí na něj situoval již k roku 1351 „jakés domy pícníků“¹⁵. Je třeba zdůraznit, že potřeba hřbitova byla zpočátku nepatrná, v prvních desetiletích provozu kláštera tu žilo kolem 12 řeholníků, kteří zprvu asi těžko získávali pohřby farníků od sv. Havla a sv. Martina, dále od sv. Jindřicha a sv. Štěpána.

Kostel P. Marie Sněžné – pohled do závěru severní stavby v době před snižováním terénu kolem roku 1917

Na místě označovaném jako hřbitov se však od 80. let 14. století usazovali řemeslníci se svými krámky a domky, snad v místech pozdějšího špalíčku domů čp. 754–759, od počátku 90. let jistě také západně před kostelem (čp. 750, 752). Podle záznamů v městských knihách jsou některé domy výslovně popsány, že stojí na hřbitově. Právě tak roku 1418 král Václav IV. karmelitánům povolil, aby na stavbu domů pronajali další hřbitovní parcely, což se téhož roku stalo¹⁶.

Nepochybně již v době karlovské se „krchov Panny Marie“ stal tržištěm drobného zboží, zejména drůbeže a ovoce. V době Václavově, kdy staroměstští novoměstským upírali právo

tohoto trhu, poukazovali novoměstští na to, že „...některé kramářky sedaly s svými krámnými věcmi na kerchově u Matky Boží také od starodávna, jakož jest to dobře svědomo mnoho dobrým lidem světským i duchovním“¹⁷.

Pokud by hřbitov byl celý pohřebišťem, založeným, ohrazeným a užívaným karmelitány, pak by musel být zrušen už po třech desetiletích existence, což se nezdá pravděpodobné. Buďto tedy celý pozemek jako hřbitov ohrazen nebyl, nebo místo sloužilo za pohřebiště v době dřívější (eventuálně jen krátce) a do 2. poloviny 14. století zůstal krchov jen názvem pomístním. První možnosti odporuje popis v městských knihách, kde se přesně rozlišuje poloha domu za hřbitovní zdí, na hřbitově nebo proti hřbitovu. Lokalizace domů 14.–15. století je zde však zřejmě pouze orientační. Tomkův pokus o přesné vymezení parcel byl již v mnohém opraven Lorencem a při pasportizaci stojících objektů, další zpřesnění může podat jen archeologický a stavebně historický průzkum.

Jestliže hřbitovní zeď a brána kláštera sloužily při určování polohy zdejších domů jako jediný orientační bod, pak zdí musela být ohrazena dost velká část pozemku určená pro hřbitov. Na něj se pak vztahovala stejná ochrana, ať byl prázdný nebo obsazený hroby. Těžko by se dalo připustit jeho zastavění nebo používání jako tržiště.

Pokud bychom zde hledali zrušený starší hřbitov, ve 2. polovině 14. století trávající jen v místním označení, pak je třeba vybírat ze hřbitovů nejisté polohy. Málo pravděpodobná je možnost situovat sem klášter sester řádu Pokání sv. Maří Magdalény, který se připomíná roku 1282 poblíž kostela sv. Havla. Další zprávy o magdalenitkách pocházejí teprve z roku 1315, kdy se usadily na Malé Straně¹⁸. Případné umístění jejich kláštera za staroměstskými hradbami by nebylo bez analogií, jediná mlhavá zpráva však neopravňuje k žádnému závěru.

Nepřesné jsou zatím naše představy o hranicích území označovaného jako Židovská zahrada a Židovský hřbitov. Ve zprávě o Újezdu sv. Martina z roku 1343 je zmiňována brána sv. Martina a Židovská zahrada, ohrazená cestami „z obou stran“; v zakládací listině karmelitánského kláštera z roku 1347 se dokonce mluví o vlastní bráně Židovského hřbitova¹⁹. U nějaké Židovské brány byl roku 1401 zadržen dlužník hostinský Henzlín²⁰. Tomek pokládal za část cesty mezi staroměstským tržištěm a Vyšehradem dnešní Jungmannovu ulici, proto ji označil za hranici Židovské zahrady a Újezdu sv. Martina²¹. O vedení této cesty před parcelací pro novoměstské domy však zatím není nic známo.

Když se letopisec k roku 1478 zmiňoval o zrušení Židovské zahrady a Židovského hřbitova, šlo nepochybně o území mnohem menší, než jaké Židé užívali od 13. století a jaké jim potvrdil Přemysl Otakar II. roku 1251²². Bylo už zmenšeno novými komunikacemi a výstavbou 14.–15. století. Původní rozloha mohla zasahovat až na území pozdějšího kláštera karmelitánů a dalo by se uvažovat o tom, že se hřbitov pak udržel alespoň v místním označení celého území.

Nejstarší pohřby v kostele Panny Marie Sněžné lze předpokládat již v prvních letech výstavby chrámu a provozu kláštera. Bylo to ověřeno v severní lodi původně koncipovaného trojlodí kostela²³, kde byly roku 1923 při snižování terénu odstraněny násypy až po středověkou dlažbu kostela a pod ní zjištěny dvě krypty s částí oltářní menzy a se zbytky rakví s ostatky²⁴.

Kostel P. Marie Sněžné – náhrobky při průzkumu ve 20. letech tohoto století

Dále byly nalezeny některé náhrobky ze 14.–15. století, z nichž jen dva se dochovaly vsazené do severní vnější zdi presbytáře. Tehdejší dokumentace prací chybí a ve značně zvětralém kameni dnes již nápisy nelze přečíst. Jen částečnou informaci podává jediná archivní fotografie čtyř náhrobních kamenů.

Ze dvou náhrobků položených na podlaze a doprovázených na rubu fotografie poznámkou, že „nešly zachovat“, se na levém dá uprostřed rozeznat reliéfní štít, v jehož poli stojí doleva nakročená šelma, které chybí hlava. Po obvodu kamene lze přečíst začátek nápisu: „Anno S / an/cte salutis m/illesimo/ ...“ a ve druhém řádku jen „Niclau/s/“ nebo „Hic. sau...“²⁵.

Druhý rozlámaný náhrobník měl uprostřed rytý gotický štít s kamenickými (?) nástroji a jednořádkový nápis: „+ Anno (pětist) d/omi/ni (pětist) m/illesimo CCC...us (?) de ponte pra (gensis ?), ...“. Podle charakteru písma šlo o náhrobek vzniklý na přelomu 14.–15. století, snad patřil kameníku od Karlova mostu.

Z obou dochovaných náhrobků byl vpravo vyzdvížený žulový vsazen obráceně, takže nápis začíná dole: „Anno d/omi/ni m/illesimo/. CCCC+ II. Fe/r/ia qui/n/ta (post/ante) l/a/etare... pit orate pro.g/lorioso/“.

Honosnější je druhý stojící náhrobník, tesaný z opuky. Jeho erb beze stop polychromie se skládá ze štítu, na němž je pruh vrchem a dolů polcený, z kolčí přílby s rohy a s rozevlátými

fafrnochy. Z nápisu lze vyčíst: „Anno domini m/illesimo/ CCC... mon/asterü/ Pilleus orant. prono.“, poslední dvě slova mohou být také „Prat/a .proto.“. Z písemných pramenů je znám jediný člověk toho jména, Pileus de Prata. Byl kardinálem ravennským a jako papežský legát Urbana VI. se v letech 1380–1382 stal diplomatem a poradcem krále Václava IV. V Praze pobýval už roku 1379, 6. března tu jmenoval arcibiskupem Jana z Jenštejna, 12. a 16. dubna udílel odpustky pro svatovítský kostel a 17. dubna vysvětil kostel sv. Tomáše na Malé Straně²⁶. 19. dubna je datován jeho dopis karmelitánům u Panny Marie Sněžné, ve kterém při udělování odpustků vyzývá k příspěvku (nebo k pomoci) na opravu kostela a klášterních budov.²⁷ List vznikl v Praze, nesloužil tedy jen jako oznámení, ale patrně jako potvrzení Pileovy příležitostné návštěvy kláštera. Pak ovšem obsah listu nebyl impulsem k zahájení nové stavební činnosti²⁸.

Později Pileus de Prata od Urbana VI. přestoupil ke straně papeže Klimenta VII., za což měl být roku 1386 zbaven církevních funkcí a jeho skutky prohlášeny za neplatné²⁹. Přesto se o něm ještě v době zajetí krále Václava IV. roku 1393 uvažuje jako o vyslanci do Čech. Údajně z cesty sešlo³⁰, ale v Praze zůstalo pro Pileu příznivé prostředí i později. Král Václav IV. mu projevoval stálou náklonnost³¹; ve funkcích trvali někdejší církevní a světské úředníci, např. karmelitánský převor Heřman z Tachova. Poslední datovaná zpráva pochází z 20. 8. 1398, kdy Václav IV. jmenoval Pileu svým zástupcem u římské kurie; otázkou zůstává domněnka Lindnerova, že od konce roku 1398 kardinál Pileus působil jako legát v Mohuči a ve Frankfurtu³². Ze 4. 10. 1399 je Pileův testament, datum ani místo jeho smrti však známy nejsou³³.

Erb dochovaného pražského náhrobku jistého Pileu je rovněž sporný³⁴. Částečně se liší od erbu, užívaného kardinálem Pileem na pečetích z let 1380–81, užívání dvou znaků – církevního a rodového – by však v této době nebylo výjimkou.

Z dalších osobností, které byly v kostele Panny Marie Sněžné pohřbeny, aniž by byly zaznamenány v chrámových inventářích 17.–19. století, se zastavíme ještě u dvou.

Slavným kazatelem, který proměnil v letech 1419–1422 karmelitánskou svatyni v prvořadě středisko husitské ideologie, byl Jan Želivský. Když byl roku 1422 popraven, postaral se jeho nástupce Jakub Vlk o velkolepé pohřební procesí a pohřbil Želivského údajně „pod kazatelnicí, s které on kázal.“³⁵ Lokalizace hrobu je pravděpodobnější na straně severní než na jižní, kam byla kazatelna umístěna v době barokní. Mezi dochovanými hroby, zkoumanými podle zde reproduktovaného plánu, však Želivský náhrobek nemá. Karmelitáni i františkáni jeho památku pochopitelně popírali a existenci jeho hrobu zamlčeli. Je možné, že při poboření chrámu vojsky pasovských v roce 1611 byl hrob poškozen a během následujících stavebních úprav zrušen. Lokální úcta k Želivskému, která v utrakvistickém prostředí novoměstském není vyloučena až do 1. čtvrtiny 17. století, byla pak nejspíš nahrazena katolickým kultem zdejších mnichů, zavražděných pasovskými údajně přímo v klášteře³⁶.

Dokladem nám neznámého kultu sv. Zdonína byly dříve ostatky, přechovávané na oltáři nejspíše v otevřené rakvi. J. M. Schottky popsál, že roku 1611 při drancování chrámového interiéru pasovskými žoldnéři byla stržena sametová pokrývka ze Zdonínova těla³⁷. Světec tohoto jména hagiografická ani historická literatura nezná. Pokud šlo o člena evangelické

knížecí rodiny Donínů, přicházel by v uvedené době v úvahu jediný konvertita – Václav z újezdecké rodové větve, který v 90. letech 16. století proslul svatými poutěmi⁸⁸.

Kostel Panny Marie Sněžné a území, které jej obklopuje, představovaly v minulosti často frekventované pohřebiště a zároveň komunikační uzel. Výhodná poloha je předurčila jak pro významnou klášterní fundaci, tak jako centrum husitských radikálů. Po mnoha dějinných peripetiích jsme dnes opět svědky nové situace tohoto území. Metro vrátí do okolí kostela klid a výlučně pěší provoz, nové urbanistické řešení mikrorajónu podtrhne architektonickou hodnotu celku.

Poznámky

- 1 Záruba, Q.: Geologický podklad a základové poměry vnitřní Prahy, Praha 1948, s. 10, 26. Kol.: Praha a inženýrská geologie, PÚDIS Praha 1979, s. 45–46.
- 2 Kolektiv: Festschrift anlässlich der Eröffnung der ersten Teilstrecke des Wiener U-bahn-Netzes am 25. Februar 1978; III.
- 3 Kurzinformationen über Wien Nr. 6: Die Kriegszerstörungen in Wien 1944/45, Wien 1958. Kieslinger, A.: Die Steine von Skt. Stephan, Wien 1949.
- 4 Zpráva o průzkumu hrobek uložena v archivu Pražského střediska.
- 5 SÚA – Ř františkáni Praha, knihy č. 22–25; kartóny č. 105–106.
- 6 Wrbczansky, P. Severin: Nucleus Minoriticus, Vetro- Pragae 1746, s. 82–83 zaznamenal starší stav. V jeho době už některé hrobky využil konvent. Kusý a v lecčems mylný je popis hrobek jak u F. Rutha (Kronika královské Prahy a obcí sousedních, I. Praha 1903, s. 638–639), tak u F. Ekerta (Posvátná místa král. hl. m. Prahy, II, Praha 1902, s. 69). Z Vrbčanského vycházela dr. Novosadová při pasportizaci SÚRPMO. Kolowrat-Krakovský, Z.: Seznam pohřbených v hrobkách kostela u P. Marie Sněžné, in: Časopis Společnosti rodopisné československé, I, 1927–29 s. 50–72 vychází z františkánských inventářů, srovnej pozn. 5.
- 7 SÚA – Ř františkáni Praha, kartón 96, č. 2557.
- 8 Ekert, F.: Posvátná místa, II, s. 69; Ruth F.: Kronika I, s. 439 SÚA – Ř františkáni Praha, kartón č. 96, č. 2557 uvádí pohřby členů rodin Clary Aldringen, z Bubna, Knechtlů, Barandlinů a dalších. Podle účtů za nákladné náhrobky se zdejší krypta odlišovala od strohých jednotných hrobů v kryptách trinitářů ve Spálené ulici, augustiniánů na Karlově nebo jezuitů v Klementinu.
- 9 SÚA – Ř františkáni Praha, kniha č. 24, odd. F, 2b; kniha č. 23, s. 488.
- 10 Vzorky textilu a kování rakve předány do sbírek Muzea hl. m. Prahy; antropologický posudek kosterních pozůstatků byl negativní.
- 11 SÚA – Ř františkáni Praha, Archiv I, kniha č. 24, fol. 60; kniha č. 23, s. 468, 487.
- 12 Lorenc, V.: Nové Město pražské, Praha 1973, s. 173.
- 13 Tomek, V. V.: Dějepis města Prahy, II, Praha 1892, s. 229.
- 14 Špaček, L.: Nové nálezy při stavbě metra na Můstku, in: Archaeologia historica 3, Brno 1978, s. 384 ad.
- 15 Tomek, V. V.: Dějepis, II, s. 228.
- 16 Tomek, V. V.: Místopis, II, s. 53; lokalizaci opravil Lorenc, V.: Nové Město pražské, s. 172–173.
- 17 Staré letopisy české z rukopisu křižovnického, Praha 1959, s. 137.
- 18 Tomek, V. V.: Dějepis, I, s. 232, 530, 558.
- 19 Tomek, V. V.: Místopis, II, s. 74–75: „...ab horto iudeorum ex utraque parte viarum ipsium circuitum ambientium.“ (...od židovské zahrady z obou stran cest, jimiž je obklopena.). Vrbčanský, P.: Nucleus, s. 96: „...ex opposito...valvo, quod ducit de novo foro dictae civitatis per ipsam portam sive valvam ad hortum et sepulturam Judeorum...“ (proti bráně, která vede z nového náměstí

- řečené obce vlastní branou a dveřmi k zahradě a hřbitovu židovskému...) Srovnej k tomu Lorenc, V.: Nové Město pražské, s. 30, 76, který formuloval opatrně, že byla „snad i fortna proti Židovské zahradě.“
- 20 „Henslinus tabernator moram trahens penes portam Judeorum...“ (Henzlín hostinský dlužník od židovské brány...).
- Tadra, V.: Soudní akta konzistoře pražské IV, 1898, s. 285.
- 21 K možnosti jiného vedení cesty srovnej například Píša, V.: Můstek na Můstku, in: *Archaeologica historica* 5, 1980, s. 123–128.
- 22 *Scriptores rerum Bohemicarum*, III, Praha 1829, s. 646; Vojtíšek V.: *Z minulosti naší Prahy*, Praha 1919, s. 244.
- 23 Provázání zdiva severní stavby se stojícím kostelem zdůraznil Lorenc, V.: Nové Město pražské, s. 94–95 a podrobně je rozebral J. Muk v pasportu SÚRPMO, čp. 753/II. a ve stati Příspěvek k stavebním dějinám kostela P. Marie Sněžné, in: *Sborník k 70. narozeninám D. Líbala*, rukopis 1981.
- 24 Almer, J.: Oprava kostela P. Marie Sněžné na Novém Městě pražském, in: *Zprávy památkového sboru hl. m. Prahy*, 1928, s. 280–286; týž: Kostel a klášter P. Marie Sněžné, in: *Za starou Prahu*, roč. 14, 1930, s. 14. O náhrobcích se nezmínil.
- 25 SÚA – Ř františkáni Praha, kartón č. 115, č. 2591. Za pomoc při čtení nápisů děkuji doc. Ivanu Hlaváčkoví, CSc.
- 26 Tomek, V. V.: *Dějepis*, III, s. 322–323. APH: listiny sign. 385, 386 z kapitulního archivu pražského. V itineráři Pileových cest, sestaveném K. Guggenbergem v knize *Die Legation des Kardinals Pileus in Deutschland*, München 1907, s. 109–111, zmíněné pražské listy chybí. Guggenberg soudí, že Pileus v dubnu 1381 zůstal ve Frankfurtu, i když o datování dvou frankfurtských listů pochybuje.
- 27 Neuwirth, J.: *Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen vom Tode Wenzels III. bis zum Hussitenkriege*, I, Praha 1893, s. 121, pozn. 6 částečně citoval listinu sign. 385 z APH, v níž se praví: „...cum igitur dilectus nobis in chr(ist)o prior totusque conventus ordinis beat(a)e Mari(a)e de Monte Carmeli in arena ipsium monast(eri)um reparare et in dotaliitiis aliis officinis diurnis augmentare, sicut accepimus intendant ad qua(rum) p(er) fectione(m) eiusdem non suppetunt facultates finitas...subsidia erogetis ut per subvencione(m) v(est)ram d(ic)t(u)m monasterium vale(at) et condecen(er) reparari (et)...“ (Volně přeloženo: „Když tedy náš v Kristu milý převor a celý konvent řádu Panny Marie Karmelské na Písku zamýšlejí, jak se dovídáme, svůj klášter obnovit a zvětšit, k čemuž nejsou pohodově prostředky, dary a platy z dílen žádáte příspěvní, aby s Vaší pomocí klášter mohl být řádně obnoven.“).
- 28 Denkstein V.: Stavební historie klášterního kostela Panny Marie Sněžné v Praze, in: *Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1931*, separát Praha 1932.
- 29 Guggenberg, K.: *Die Legation*, s. 103.
- 30 Bartoš F. M.: *Čechy v době Husově*, *České dějiny* II/6, Praha 1947, s. 125, pozn. 5.
- 31 Lindner Th.: *Geschichte der deutschen Reiche vom Ende des vierzehnten Jahrhunderts bis zur Reformation* I, 2. Band, Braunschweig 1880, s. 395. Guggenberg, K.: *Die Legation*, s. 126.
- 32 Lindner T.: *Geschichte*, s. 395. Guggenberg, *Die Legation*, s. 126, pozn. 7, s. 130.
- 33 Guggenberg K.: *Die Legation*, s. 102, pozn.
- 34 Kolčí přílba se střihanými fafnochy se sice objevila už kolem roku 1400 v iluminacích rukopisů Krále Václava IV., v rodové heraldice však zdomácněla teprve od 30. let 15. století.
- 35 Beckovský, J. F.: *Poselkyně starých příběhův českých*, Praha 1700, II/3, s. 531; srovnej též Tomek, V. V.: *Místopis* II, s. 53–54.
- 36 Vyskočil, J. K.: *Šest století kostela a kláštera u Panny Marie Sněžné*, Praha 1947, s. 149–151 s odkazem na starší literaturu.
- 37 Schottky, J. M.: *Prag wie es war und wie es ist*, I., Praha 1830, s. 409.
- 38 Ottův slovník naučný, VII, s. 835.